

A MAI ROMÁN NEPIES IRODALOM

A ROMÁN IRODALOM fejlődési állomásai közel fekszenek egymáshoz. A különböző korszakokra jellemző műfajok és kifejezési formák, tanköltemény és expresszionizmus, hazafias költészet és dadaizmus, hősköltemény és hipermodern analitikus regény buján tenyésznek egymás mellett. A XX. század román irodalma olyanszerű képet ad, mint egy antológia szeszélyesen össze-vissza dobált darabjai. A fejlődés, mint minden téren Romániában, az irodalomban is tervszerűen, de nagy ugrásokban és lázas gyorsasággal halad, írók és irányok úgyszólván egyik napról a másikra elévülnek.

Az irodalmi élet egyik leghatékonyabb tényezője a pártszellem. Az írók többé vagy kevésbé fegyelmezetten, egy-egy lenyűgöző, nagy egyéniség köré csoportosulnak, aki irányt szab számukra s bizonyos mértékben vezeti őket. Szervező képességgel, kellő propagatív erővel, anyagi eszközökkel rendelkezve, a vezető folyóiratot alapít, iskolát teremt s az iskolával korszakot alkot. A múlt század negyvenes éveiben a pártszellem ilyen irányú tevékenysége indította meg az önállósult, a modern román irodalmat. A mozgalom szellemi vezetője Mihail Kogalniceanu. Utána Titu Maiorescu és köre, a Junimea (Fiatalság) társaság ragadta magához a vezetést.

Századunkban két ilyen iskolateremtő egyéniséget találunk, Nicolae Iorgát, aki a század elejétől körülbelül a háborúig csaknem császári hatalommal uralkodott a román szellemi élet jóformán valamennyi területén és Eugen Lovinescut, aki a háború utáni idők irodalmi életére nyomta rá személyisége bélyegét. Mind Iorga, mind Lovinescu, teljes egészében kifejezik azt a szellemi áramlatot, amelyet tevékenységükkel diadalra vittek. A két irány, Iorga népiessége és Lovinescu modernsége, a legélesebb harcban állott egymással és áll még ma is. A többi irodalmi mozgalmak lényegileg nem különböznek a két vezető iránytól s önálló fellépésüket irodalmi szempontból csak árnyalati eltérések igazolják. Népiesség és modernség nem jelennek egységes stílus-törekvést. Egyikben is, másikban is egész sereg múlt és jelen századi stílus keveredik.

A népiesség az 1840-ben megjelenő, rövidéletű *Dacia Literara* hasábjain tűnik fel először a román irodalomban és innen megszakítás nélkül nyúlik a jelenbe. Főképvisezői M. Kogalniceanu, a mozgalom vezetője, A. Russo, C. Negruzzi és V. Alexandri, akik

a Dacia Literara betiltása után új és új folyóiratok alapításával harcolnak eszméikért. Francia, német és részben orosz hatások nyomán bontakozik ki ez az első román népiesség.¹ E hatások ellenére a népiesség elméletírói, főképpen Kogalniceanu, sajátos román kultúra megteremtését tűzték ki célul, szembehelyezkedve a fordítások és a külföldi munkák utánzásának szokásával. Az írók érdeklődését egyrészt a román történelem, másrészt a népköltészet irányába igyekeztek terelni.

A népiességet egyidőre háttérbe szorítja a Junimea társaság kriticismusa, bár a múlt század legtisztábban népies szellemű írója, I. Creanga, tagja a társaságnak. A Junimea, élén T. Maiorescuval, folyóirata a Convorbiri Literare (Irodalmi beszélgetések) révén, elhatározó befolyást gyakorol a román szellemi életre, a differenciátlan fogalmak, a szólamok és az egykorú román társadalom fejlődési fokával meg nem férő idegen hatások ellen intézett támadásaival. Tipikus elitmozgalom lévén, a Junimea nem mozgatott meg nagyobb tömegeket, így hamar veszít erejéből, úgyhogy a század végén a román irodalom vigasztalan hanyatlás képét mutatja.

Iorga 1901-ben a Convorbiri Literare-ban írott cikkében fájdalommal állapítja meg, hogy a Junimea-korszak nagy íróinak szelleme jelentéktelen epigonok munkáiban él tovább. Eminescu pesszimizmusa kibírhatatlan nyafogássá, Caragiale megfigyelésre alapított művészete, finom iróniájú szemérmertlenségé, szójátékká, Delavrancea színes, fordulatos stílusa ritka szavak, kifejezések és szóképek szeretlen halmozásává süllyedt. Dobrogeanu-Gherea tevékenységének hatására a külföldről importált szocializmus, Macedonschi hatására az ugyancsak gyökértelen francia szimbolizmus vonzotta magához a fiatal irónemzedéket.²

Ekkor az írók közül néhányan visszakanyarodnak az első népiesség és Eminescu hasonló értelmű eszméihez. Coșbuc és Vlaheș 1901 végén megalapítják a Sămănătorul (A magvető) című folyóiratot s ezzel kezdetét veszi a román népiesség második korszaka. A folyóirat élére rövid idő múlva Iorga professzor kerül, aki mind szélesebb és szélesebb rétegeket hódít meg a népiesség eszméjének. A korszellem egyébként az összes románoklakta területeken népies. A Samanatorulal egyidőben indul meg Octavian Goga hasonló törekvésű lapja, a Luceafarul (Hajnalcsillag) Budapesten, 1904-ben a moldvai Barladban a Fát Frumos (Mesebeli herceg), Csemovicban a Junimea Literara (Irodalmi fiatalság), a következő évben Craiovában a Ramuri (Ágak). Mehedinp vezetése alatt (1907—1924), a Junimea társaság lapja, a Convorbiri Literare is bekapcsolódik a népiesség mozgalmába. Az 1096-ban Iași-ban meginduló Viaja Româneasca (Román élet) ugyancsak a népies szellem szolgálatában áll. A folyóiratok nagy száma egymagában világosan mutatja, hogy

¹V. ö. N. I. Apostolescu: L'influence des romantiques francs sur la poésie roumaine, Paris, 2909; Ch. Drouhet: Vasile Alexandri și scriitori franceji, București, Cult. Naț. 1924. E. Lovinescu: Istoria literaturii române contemporane, I—IV. București, Ancora.

² N. Iorga: Istoria Literaturii românești contemporane, București, Adevărul 1934. II. 52. oldal.

az új román népiesség az irodalom területén a tömegtermelés és a széleskörű olvasórétegek megteremtésének kora.¹

MEGKÜLÖNBÖZTETÉSÜL a megelőző, az utána következő és a vele egyidőben fellépő népiességtől a poporánizmustól, a Sămănătorul népiességét folyóiratáról sămănătorizmusnak nevezik. A népiesség egységes áramlat, irodalmikig különbséget tenni egyik vagy másik formája között nem lehet. A sămănătorizmus és a poporánizmus ellentétét nem annyira elvi kérdések, mint inkább a pártszellem vontta maga után. Valamennyi népies irány megegyezik abban, hogy az irodalom nem öncélú tevékenység, hanem társadalmi funkció s legfontosabb jelentősége éppen társadalmi hatásában van. Egy kultúra sajátos színezetét az irodalom adja meg. Az irodalom népszerűsíti a társadalomra hasznos eszméket, az irodalom küzd a társadalomellenes mozgalmak ellen, az irodalom közvetít az alacsonyabb műveltségi fokon álló tömeg és a vezető szellemi elit között. „Az irodalmi mű, — mondja Iorga — nem sport, nem, a semmittevők számára való szórakozás, hanem apostoli tevékenység, mely művelőjétől elhivatottságot, fölkészültséget és vallásos buzgalmat követel.”²

Az irodalom nem lehet egy egyéniség öncélú kifejeződése, hasznos kell hajtania, alkalmazkodnia kell a társadalom szükségleteihez. Az írók földadata „olyan irodalmat adni, mely a román népből magából indul ki, abból, ami a legtisztább, a legjellegzetesebb benne és sikerültebb alkotásaiban új és eredeti fejezetet teremt a világirodalomban.”³ Ilyenformán az író beáll a nemzeti eszme harcosai közé, akár a politikus vagy az újságíró. Jellemző erre a felfogásra Pamfil Seicariu újságíró és kritikus megfogalmazása: „A költőt valamikor vates-nek, azaz prófétának nevezték. Kötelessége az, hogy új, fényes utakat jelöljön ki az emberiség számára, hogy új lelkeket, új érzésmódot formáljon. Mint az ideálok magvetőjének, a század erkölcsi világába leszállított ideálok köré kell csoportosítania az energiákat. Mint új törekvések teremtőjének, a társadalom előőrsének kell lennie.”⁴ A költőnek ezt a vateszi szerepét egyetlen román költő érezte át teljes egészében, Octavian Goga:

„Ezeréves sírás
Késői könnye vagyok,
Alom vagyok, amely mindig
Újraéled árvák tűzhelyén.
A hangtalan föld
Bolyongó lelkiismerete vagyok,
Egy halódó világból
Én vagyok a megmaradt kiáltás.”⁵

Goga Erdélyben a magyar uralom alatt, az irredenta Románia heves költője volt, a háború kezdetén pedig minden erejével azon

¹ Lovinescu: Istoria literaturii romána contemporane, Bucuresti, Ancora. III. 12.

² N. Iorga: Id. m. II. 87.

³ N. Iorga: O luptă literară. II. 173.

⁴ Idézve: Lovinescu id. m. II. 63—64. oldal.

⁵ O. Goga: Căntece fără țară, Bucuresti, 1916, Fără țară című költemény.

fáradozott, hogy a semlegességében ingadozó Romániát beavatkozásra bírja. Alábbi sorai világosan megmutatják költői hivatásáról vallott felfogását:

„A névtelenek énekese vagyok,
Az idők forगतagából,
A világ fájdalmainak viharából
Kitépett kiáltás.
A természet sokáig eltítkolt szava
Gyűlöletből és szeretetből
Keltett életre engem.“

A névtelenek természetesen a parasztságot jelenti. Goga, Iorga s általában valamennyi népies író azt vallja, hogy a boerság és a polgárosztály „elidegenedett“, az igazi román szellemet egyedül a parasztság képviseli. A parasztság egyértelmű magával a román nemzettel. Az elhivatottság gondolata semmi egyéb, mint annak a kötelességnek fölismerése, amelynek engedelmeskedve, az író a parasztság érdekeit szolgálja és követeléseit magáévá teszi.

A vátesz szerepe ily módon nem a „prófétaság“, nem „új utak mutatása“, „új lelkek formálása“, hanem egy többé-kevésbé kidolgozott programm lelkiismeretes követése. A népiesség előre megszabja az író állásfoglalását a nemzettel és a társadalommal szemben, így a tárgyválasztás köre is meglehetősen korlátozódik, az író vagy a falu életéből veszi tárgyát, vagy pedig támadja a paraszteszmének ellenmondó intézményeket és gondolatokat. Ezenkívül egy másik fontos feladat is hárul reá s egyben új témalehetőség: a történelem nevezetes eseményeinek felidézésével táplálnia kell a nemzeti öntudatot. A népiesség formai és nyelvi szempontból is egységesít. Az író köteles ismerni a népköltészetet és innen meríteni inspirációit, köteles használni és továbbfejleszteni a népköltészet formáit, nyelvében a népnyelv anyagát. A népiesség vezérlő gondolata tehát a nemzeti eszme, tárgya a paraszt élete és a nemzeti történelem, formája a már meghonosodott műformák és a népköltészet formakészlete.

Az AZ ŪT, amelyet a paraszt irodalmi szereplésében a XX. század különböző román íróinak műveiben befutott, egyszersmind a román irodalom fejlődésmenete is a szubjektív lírai szemlélettől a reális szemlélet felé. A XIX. század költőméi a paraszt olyanféle konvenció volt, mint a pásztorjátékok pásztorai, díszlet, amelyet egy-egy hangulatos tájképbe illesztettek ott, ahol a rím vagy a költemény hangulata megkívánta. A paraszt élete valóságos körülményeitől elvontan, idillikus képbén jelenik meg. A XX. század népiessége részben megtartotta ezt a szemléletet, de kibővítette, megtoldotta egész sereg misztikus elemmel. A paraszt kilép az idill csendes világából, de továbbra is lírai marad, tele emberfölötti képességekkel, mindazzal, amivel a fiatal román nacionalizmus türelmetlen nagyra-vágyásában teleaggatta, mint korlátlan lehetőség, mint az eljövendő sajátos román kultúra alapanyaga tűnik fel. Ion Fóti néhány sora jellemző erre a misztikus parasztfogalomra:

„Mert századok századok után csak rágalmaznak
Téged, világ pillére! — ó te oszlop,
Melyen a büszke géniusz fölemelkedik!

Hányszor láttalak este, álmaimban,
Ünnepélyesen elhaladni, ó Paraszt!¹

A múlt században nagy lendülettel megindult népköltészeti gyűjtések most is javában folynak s a névtelen irodalom értékelése nagyon kedvező. Iorga a nép ízlésének „finom arisztokratizmusáról” beszél.² Népmesék, balladák, dalok, legendák szüntelen áramlásban sodródnak a XX. század román irodalmába. Írók és költők egyforma buzgalommal dolgozzák föl műveikben a népköltészet termékeit. Az eredmény nem maradt el. Az íróársadalom és a névtelen irodalom állandó érintkezéséből valóban megszületett az a sajátosság román irodalom, amelynek megteremtését a népiesség célul tűzte ki. Ehhez az irodalomhoz hasonlót, legalább is Romániától nyugatra, egyetlen nép sem fejlesztett ki. Esztétikai értékelést ez a megállapítás természetesen nem jelent, annál is inkább, mert ebből az irodalomból épp azok a vonások hiányoznak leggyakrabban, amelyeket döntő erejűeknek tartunk, mikor egy munka művészi értékét akarjuk meghatározni.

A névtelen irodalom befolyása a művelt irodalomra, elsősorban a szépprózára, rendkívül érdekes jelenség. Részletes földerítése külön tanulmányt érdemelne. Gyerekesség, áradó líraiasság, igen gyakran friss fantázia és cselekménygazdagság jellemzi ezt az irodalmat s mindaz, ami ezzel együtt jár, a realizmus, a kor- és helyrajz, a lélektan, az intellektualitás és a tendencia csaknem teljes hiánya. A névtelen irodalom meseszerű szemléletmódja szinte teljes egészében meghatározza az író attitűdjét a világgal s az emberekkel szemben; az itt-ott fölbukkanó realista vagy naturalista befolyásra valló törekvéseket pedig másodsorba szorítja. Az idillikus parasztábrázolásnak nyoma vész ugyan, de helyét egyelőre nem a realista, hanem a meseszerű ábrázolás foglalja el.

A román népiesség prózáiról a brutális erőt, a primitív szenvedélyességet, a kihasználatlanul elpazarló nagy értékeket keresik a parasztban. Azt, hogy a nemzet jövőjét ők is a parasztban látják, mint a népiesség elméletírói, csupán sejteni lehet, a tendencia rejtett marad, mert a munka a meseszerűség színességéből sohasem ér el az intellektualitás körébe, kevés túlzással azt mondhatnánk, hogy ez az irodalom nem fogalmi, hanem fogalmon inneni irodalom. A rejtett tendencia olyankor válik érzékelhetővé, amikor a paraszt más osztálybeliekkel kerül szembe: a paraszt csupa őserő, a városi ember romlott és gyöngé. A Sadoveanu, Sandua-Aldea, Victor Ion Popa és mások munkáiban megjelenő paraszt, az író írásmódjának látszólagos naturalizmusa vagy realizmusa ellenére is, sokkal közelebb áll a népmesék óriásaihoz, aki folyókat iszik ki egy hajtásra vagy szántóföldeket fogyaszt el reggelire és még mindig éhes és szomjas, mint bármely más kétlábos járó lényhez. Az őserő, a korlátlan lehetőségek parasztja a népmesék minden diadalmaskodó hőseinek egyenes leszármazottja s eredete minden jó és rossz következményét magán viseli. A városi ember leggyakrabban a népmesék vasorrú bábájának

¹ Ion Fóti: Prostul, idézve Lovinescu id. m. III. 167. oldal.

³ Iorga: Istoria literaturii II. 193. oldal.

szerepét játssza. Hőseivel és az eseményekkel szemben az író teljesen lírai álláspontot foglal el.

Kisebb-nagyobb eltérésekkel ez a parasztszemlélet uralkodik a román irodalomban egészen Liviu Rebreanu regényének, a Ion-nak megjelenéséig.¹ Az irodalomba cseppenő paraszt sorsát az teszi tragikussá, hogy sorstársa, aki a legjobban ismeri, nem írhatja meg s nem vezetheti munkáján keresztül az irodalomba, mert a paraszt, ha alkot, legendát vagy népmesét alkot, ami minden a világon, csak realista alkotás nem. A városi ember, aki műveltsége és fegyelmezettsége révén elérheti a tárgyilagos szemlélet bizonyos fokát, idegen a paraszttal szemben s vagy saját lelkivilágát vetíti a paraszt primitívebb leikébe, vagy túlságosan kívülről nézi. Ez történt Rebreanu esetében is. A paraszt földimádata a városi ember szemében meglehetősen szokatlan és csodálatos valami. Rebreanu, amikor e köré a vágy köré központosította Ion egész érzelmi, fizikai és szellemi életét, akaratlanul is kissé karikatúraszerű figurát alkotott, akiben természetesen nyoma maradt az őszerejű, a korlátlan lehetőségek parasztjának is.

Ion és a népmesék környezetéből földre telepített paraszt között rendkívül nagy a távolság. Rebreanu már európai értelemben vett prózairó, akit lehet bírálni ezért vagy azért, de fensőbbsege elvitathatatlan a századeleji román prózairókkal szemben. A tárgyra irányuló erőfeszítés tehát, Rebreanu Ion című regényében meghozta eredményét, a tárgy reális szemléletét.

A NÉPIESSÉG mindenkor visszatekintő tendenciájú mozgalom, elválaszthatatlanul összeforr a tradicionalizmussal. A történelem fontos helyet foglal el a népiesség programjában, kimeríthetetlen bánya a nemzeti sajtóságok kutatására, alapot ad a nemzeti öntudat elmélyítésére s követendő példák egész seregét. Stefan cel Mare, a legnagyobb román fejedelem halálának négy százéves fordulója, 1904, erősen kedvez a történeti tájékozódás ügyének. Az írók nagy lendülettel vetik rá magukat a történeti témákra, de a történeti regényben és novellában beállott virágzás nem járt jelentősebb művészi eredménnyel. Sadoveanu két történeti regénye, a Soimii és a Neamul Soimarestilor (A Sólymok és a Soimarestiek nemzetsége) a múltba vezetik az olvasót, de nem a történelmi, hanem a legendás múltba. Ilyen és ehhez hasonló leírásokat találunk: lépten-nyomon:

„És akkor a sötét árulás pillanatában, az oroszán megfeszíti erejét. A csata zivaját túlharsogó hanggal biztatja vitézeit; elkeseredett lélekkel és a fájdalomtól véres szemmel, pallosát a magasba emeli; a cseresznyefa-kürtök megszólalnak s a vitézek a tűzbe és a mészárlásba vetik magukat.“⁸

Ez a rövid idézet egymagában ékesen szólóan bizonyítja, hogy a szerző, mintegy hevületben, átengedi magát a régi idők emlékének s nem törődik sem a történelemmel, sem alakjai valóságosságával. Ion Voda, mint a „kévéket fogja kézbe a törököket s hajigálja őket“,

¹ V. ö. Treml Lajos, Két román regényíró, Magyar Szemle, XII, 347. 1.

² M. Sadoveanu: Soimii, Bucurejti, Cart. Rom. VI. kiadás, 7. oldal.

amerre elhalad, „nyomában vérpatak s halottak halmai.“ A fantázia gyermekien színes, gyermekien rémes, gyermekien bizonytalan világában vagyunk, ahol minduntalan beleütközünk a reális szemlélet hiányának valamilyen furcsa megnyilvánulásába.

A történeti múltnál sokkal élénkebb érdeklődéssel fordulnak az írók a közvetlen múlt, az apák és nagyapák világa felé. A történeti vagy egyszerűen a reális szemlélet hiánya itt is szembetűnő. Végső elemzésben, a múlt szeretete nem egyéb a román íróknál, mint a jelennek szemben megnyilatkozó féltékenységüknek, menekülési vágyuknak kifejezése.¹ A román népiesség nagyrészt falusi származású írói a jelenből a múltba, a városból a faluba kíváncsognak vissza. Más szóval a román népiesség bizonyos fogyatékos érzést, bizonyos belső zavart árul el, félelmet a jelen föladataival szemben. Ez a tisztára szubjektív visszakíváncsolás már természeténél fogva sem történeti. Az írók és költők a múltat fölébe helyezik a jelennek, de tovább nem mennek, munkáikban nyoma sincs a történeti felidézés kísérletének. Ennek a bizonytalan, nosztalgias, semmivel meg nem indokolt vágyakozásnak Emil Garleanu apró novellái és vázlatjai a legjellemzőbb kifejezései:

„Ebben a városban született lordache úr s itt élte le gyermekkorát is, később mégsem tudta elviselni többé szülőhelyét.

Semmi, amire csak emlékezett, nem maradt a maga helyén, de igazán semmi. Rontó-javító nemzedék, mondta lordache úr erről az ifjúságról, amely nem tud megmaradni egy helyben, hanem föl akarja forgatni a világot.“²

Garleanu munkái pontosan közvetítik a lelkiállapotot, de a benne rejlő művészetet nem hozzák napvilágra. Ez a föladat az új népies költőkre hárult, akik az időközben kifejlődött modem román költészet iskoláján keresztül menve, művészetté emelték ezt az eddig sikertelen irodalmi próbálkozásokban mutatkozó nyersanyagot, Nichifor Crainicra és Ion Pillatra. E két költőnél a múlt iránti rajongás misztikus vallási elemekkel társul, mint Iorgánál, aki a népiességnek ezt a törekvését is a legjellemzőbben fejezi ki: „... mi valamennyien a románok történetének könyve vagyunk: csak éppen nem adunk magunknak számot róla, hogy a románok története a lelkünkben rejtőzik, azt hisszük, hogy könyvekből tanuljuk meg és addig, amíg nem jövünk rá, hogy nemzetünk története valamennyiünkben bennünk él, nem is tudunk mást adni, mint amire múlandó egyéniségünk képes. De ha tudjuk, hogy a régi nemzedékek élnek bennünk, mágikus szavakkal föl is tudjuk ébreszteni őket lelkünkben és akkor, származásunk összes látható és rejtett tulajdonságaival azzá lehetünk, akik valójában vagyunk.“³

A ROMÁN NÉPIESSÉG írói a jelenből a múltba, a városból pedig a faluba vágnak vissza. Ebből következik, hogy a népies

¹ Lovinescu: id. m. I. 23.

² E. Garleanu: *Batrăni*, nuvele din via; a boerilor moldoveni. Bucuresti, Opere complete, III. kiadás. 40. oldal.

³ N. Iorga: *Doctrina nationalistă*. 8. old. Extras din volumul „Doctrinile Partidelor Politice.“

irodalom egyik leggyakrabban előforduló alakja a városi élethez alkalmazkodni nem tudó, a városi életben erkölcsileg elzüllő paraszt alakja.¹ A román népiesség parasztjai nem tudnak meghonosodni a városban, a modern élet gyors üteme kifulladásztja őket, meghátrálnak a fölmerülő akadályok előtt s végeredményben elzüllebenek, mert a város megemészteti legfőbb erejüket, erkölcsi tisztaságukat.

A költőknél rendszerint csendes, bánatos hangnemben jelentkezik ez az érzés, megpuhítja még az egyébként erőszakos kifejezésekre törekvő Gogát is:

„Miért küldtetek el magatok mellől,
Miért vittetek el hazulról?
Bár ott maradtam volna az ekénél,
Bár ott maradtam volna a kaszánál.

Talán nem kóboroltam volna én sem
Annyit, tévelygő utakon
S nektek is lett volna otthon
Támaszotok öregségetekre.

így... jó szüleim, a Szeplőtlen Szűzhöz
Imádkoztok; ebben telnek napjaitok.
És anyám könnyei imakönyvébe hullanak,
És apám könnyei szakállába hullanak.“⁸

Miért nem hagytatok otthon, miért nem hagytatok a faluban? — ez a kérdés ismétlődik ezer meg ezer változatban a városból a faluba visszavágyó költők verseiben. A válasz mindig ugyanaz: — „Sokkal, sokkal jobb lett volna, ha nálunk maradsz, a falunkban, a te életednek is lett volna célja“ — mondja Stefan Octavian Iosif, a román népiesség másik nagy erdélyi költője. A primitív, a tiszta, a természettel közös élet öröme, mint valami csábító, de örökre megvalósíthatatlan álmot tűnik föl előttük. Leggyakrabban a földhöz való visszakíváncolás sem ölt határozott formát. A költők ugyanazzal az indokolatlan, ugyanazzal a megfogalmazatlan előszeretettel viselkednek a faluval, mint a múlttal szemben. Ion Pillát következő sorai ugyancsak jellemzőek erre a hontalan elkíváncolásra:

„Ha majd meghalok, messze a várostól,
Fektessetek le otthon meztelenül
Az eke fekete barázdájába,
Kezemben tölgyfa-gallyal.“⁸

A népies líra legjellemzőbb vonása ez a lány, panaszos, céltalan és bizonytalan elvágycokzás. Költőknél és prózáiroknál egyformán megtaláljuk. Csaknem az egész népies irodalomnak ez az uralkodó tónusa. Legfinomabb hangú lírikusa az erdélyi Stefan Octavian Iosif.

A prózáirok közül Agărbiceanu erdélyi pópa a legkövetkezetesebb képviselője a „vissza a földhöz“ tendenciának. Novelláiban nagy előszeretettel foglalkozik a városnak a naiv, tiszta, gyermeklelkű parasztra tett bomlasztó hatásával. Agărbiceanu sokkal inkább

¹ Lovinescu: id. m. I. 23. oldal.

² Goga: Poezii, Budapest, 1905, Bătrâni c. költ.

³ Ion Pillát: Limpezimi, Craiova, Elégia XII. c. költ.

reális életszemléletű író s egyben sokkal kevésbé költő, mint Sadoveanu, Sandu-Aldea vagy Garleanu, bár igazi, irodalmi értelemben vett realizmusról vele kapcsolatban sem beszélhetünk. A romlatlan paraszt és a mérgező hatású város szembeállítására nála nem lírai, hanem erkölcsi probléma s amit művészete reális életszemlélete révén nyerne, azt mindjárt el is veszti erkölcsi célzata és túlzott didakticizmusa miatt.

Ezen a ponton a népiesség kimondottan városellenessé válik. Sok esetben, például Goga egyes költeményeiben vagy Aurel C. Popovici elméleteiben, egyenesen civilizáció-ellenesség. A város, minden egyéb tevékenységétől és jelentőségétől elvonatkoztatva, mint a falu kihasználására fölépített erkölcstelen intézmény jelenik meg. Az alábbi idézet, Sandu-Aldea Douá Neamuri (Két nemzetség) című regényéből világosan megmutatja ezt:

„Megértette, hogy a város minden ragyogása, hogy mindaz a selyem, amelybe könnyű nők ezrei öltöznek, mindaz az arany, amely játékaszalonok cseng, minden boldogsága azoknak, akik nagyoknak gondolják magukat ebben a világban, minden a földből jön, az ugar vértanúinak verejtékéből, keserű könnyeiből, véréből és gyötrelméből.”¹

A városellenes fölfogás kialakulásával egyidőben új elem adódik a népiességhez: az osztálygondolat. A Iorga-féle népiesség szélesebb körű, ködös és meglehetősen differenciálatlan nemzeti eszméje helyébe, a Stere és G. Ibráileanu iași-i egyetemi tanárok vezetésével reakcióképpen fellépő poporánizmus, pontosan körvonalazott szociális programot igyekszik állítani. A marxi osztályharc-elmélet hatására a poporánizmus a parasztságot, mint a románság proletárosztályát, elválasztja a birtokos és a még csupán kialakulófélben lévő városi polgárosztálytól, egyébként azonban teljesen a Iorga-féle misztikus nacionalizmus területén marad.

önálló román kultúra nincs, — mondja Ibráileanu² — amit annak neveznek, nem egyéb egy sereg megemészthetetlen kölcsönzésnél. Nincs román irodalom sem. A román kultúra, a román irodalom megteremtése a jelen földadata s csakis a nemzet legtisztább, legértékesebb és legnemzetibb rétegéből, a parasztságból indulhat ki. Ehhez szükséges, hogy a parasztnak Ugyanolyan politikai jogai legyenek, mint a felsőbb osztályoknak, szükséges a szavazati jog általánossá tétele. A poporánizmus hivatása kettős, egyrészt a parasztság kulturális és anyagi fellendítéséért kell harcolnia, másrészt az irodalom útján be kell vezetnie a román közéletbe a parasztság egészséges szellemét.

A poporánizmus már a múlt század utolsó évtizedében határozottan kialakult irány volt, de hatása csak 1906-ban kezdődik, folyóirata, a *Viata Româneasca* (Román Élet) megjelenésével, útját tehát Iorga tevékenysége készítette elő. Iorga egyébként ugyanebben az évben, az aktív politika kedvéért, visszavonul a Sămănătorul éléről s ezután a folyóirat egészen 1910-ig, megszűnése idejéig, fokozódó hanyatlást mutat. A *Viata Româneasca* sokkal szervezettebb, sokkal

¹ Sandu-Aldea: Douá neamuri, Bucuresti, Cartea Româneasca IV. kiadás, 67. o.

² Iorga: Istoria L. R. C. II. 153. old.

egységesebb szellemű folyóirat, mint a Sămănătorul, ami elsősorban világosabban körvonalazott politikai célkitűzésének köszönhető.¹ Politikai téren, az osztály fogalmával kibővített népiesség, néhány változáson keresztülmenve, az ország második nagy pártja, a nemzeti parasztpárt révén, elsőrangú politikai erő lett. Iorga véleménye szerint semmi sem olyan veszélyes, mint az osztálygondolatot a nemzeti eszme fölé emelni, még abban az esetben is, ha a parasztságról van szó.² „Mi, — mondja Iorga saját, számban kicsiny pártjáról — az összes osztályokat, nemzetünk valamennyi elemét, mint ugyanazon testet fogjuk föl, amelynek csak egyetlen élete van s ebből származik az összes többi szervek élete is.”³ Ez a fölfogás magyarázza Iorga túlzottan heves és érthetetlennek látszó szembefordulását a poporánizmussal.

IRODALMI TEKINTETBEN a p o p o r á n i z m u s alatta áll a samanatorizmusnak. Nem írói révén, hiszen körülbelül ugyanazokat az írókat találjuk mindkét folyóiratnál, hanem kritikai szempontjai miatt, amelyek láthatóan a politikai program hatása alatt állanak, sokkal túlzóbbak és sokkal inkább eltávolodtak az irodalmiság színvonalától, mint a Sămănătorul kritikája. Ibrăileanu nyíltan ki is jelenti, hogy két egyenlő tehetségű író közül az érdemli a nagyobb dicséretet, aki szélesebben és mélyebben fejezi ki a román nép szellemét.⁴ Az erdélyi és a moldvai irodalmat, a többi román tartományok irodalmához viszonyítva, magasabbrendűnek ítéli, mert a moldvai és erdélyi írók állandó érintkezést tartanak fenn a néppel s mert Erdélyben és Moldvában sokkal intenzívebb etnográfiai és nyelvészeti kutatás folyik, mint az ország többi részein.⁶

A poporánizmus végső célja, a parasztság kulturális és gazdasági megerősítésével, Romániát paraszt-demokrata kisgazdaállammá tenni. Iorga munkásságát hasonlóképpen politikai és kulturális törekvések irányítják. Ilyenformán a népiességet lehetetlen elszigetelten, kizárólag irodalmi jelenségként vizsgálni. Ha teljes egészében meg akarjuk ismerni, az irodalom határain kívül, a politika és a kultúrpolitika területére kell lépünk.

„Behatóbb változtatások nélkül — mondja Iorga a század elején, — a május tizediki Románia el fog veszni, mint egy rövidéletű rögtönzés.” A legfélelmetesebb veszedelmet a nemzeti kultúra hiánya jelenti. „Nem az a célunk, — mondja máshol — hogy átlag moderm állam legyünk, amely koraérettségével és merészségével bámulatba ejtse a világot. Kívánságaink sokkal szerényebbek... Tudatában annak, hogy kik vagyunk, sokkal inkább románoknak érezvén magunkat, mint rómaiak leszármazottainak és többnek, mint Románia polgárainak, azt akarjuk, hogy mindannak segítségével, ami múltunkban egészséges volt, tehát tisztán román eszközökkel, felépítsük az összes románok számára

¹ Lovinescu: id. m. I. 104. oldal.

² Iorga: Doctrina Naponalistă, 16. oldal.

³ Iorga: Doctrina Naponalistă, 11. oldal.

⁴ Viaja Românească. XLVI. 266. oldal.

⁵ U. o. XLIV. Caracterul specific naponal in literature.

⁶ Iorga: Istoria L. R. C. II. 54. oldal.

szóló román civilizációt.¹ A meglévő nemzeti államokat ki kell egészíteni, teljessé kell tenni a hiányzó nemzeti kultúra megteremtésével, mert a „nemzeti kultúra egy nép önálló létezésének egyedüli igazolása.”² Másrészt a román kultúra határait a politikai határokon túlra, az összes románok lakta területekre ki kell terjeszteni. A népiesség végső célja ilyen módon a román „kultúrállam” megteremtése, ami a háború előtti időkre vonatkoztatva irredenta törekvést jelent.

Ennek az átfogó programnak szentelte Iorga professzor minden erejét, szolgálta a történész, a publicista, a kritikus, az irodalomtörténész, a szervező, a szerkesztő, a polémikus, a szónok, a szociográfus, a költő, a drámaíró eszközeivel egyszerre, páratlan munkabírással és páratlan kítartással. Széles sugarú programjában az irodalom, éppúgy mint a történelem, a költészet vagy a politika, csak az eszköz másodrendű és alázas szerepét játssza. Politikai állásfoglalását Iorga „öszönös demokratikus nacionalizmus”³ névvel jelöli. A név jellemző az egész román népies mozgalomra, amely eltekintve a tisztára taktikai osztálygondolattól, gyökerében misztikus irányzat. Törekvése amint láttuk az, hogy a nemzeti eszme irányítása alá vonja a kultúra összes megnyilvánulásait s így igen gyakran összeütközésbe kerül hol a művészet és a tudomány, hol a gyakorlati politika szempontjaival.

A népiesség irodalmi és társadalmi tendenciája sehogy sem tud közös nevezőre jutni. Mihelyt az író művészi munkát végez, elszakad a társadalmi programtól, mikor pedig műve egy úton halad ezzel, ízetlen, konvencionális giccset kapunk eredményül. Stefan Octavian Iosif, Goga, Rebreanu, Nichifor Crainic és Ion Pillát, a mozgalom legértékesebb írói, a művészet irányába menekültek ebből a zsákutcából és ezzel egyszersmind ki is nőttek a népiesség keretei közül. Egyébként irodalmi téren, éppúgy mint társadalomtudományi téren, bizonyos dilettantizmus jellemzi a népiességet, bizonyos éretlenség és kialakulatlanság, amely magából a mozgalom természetéből, belső tisztázatlanságából származik. A népiesség összekeverte az esztétikai, szociológiai, etikai, etnikai és politikai értékeket s ezzel komoly zavart idézett elő a román szellem történetében. Ez némileg indokolttá teszi, hogy a modernebb irányok a román kultúra kibontakozásának legveszedelmesebb akadályát látták benne és vezetőjében, Iorga professzorban s hogy a kultúra fejlődése nevében indítottak ellene harcot. Irodalmi szempontból jogos ez az állásfoglalás. Másrészt elvitathatatlan, hogy a népiesség fölbecsülhetetlen szolgálatokat tett a román társadalomnak s hogy a szociális gondolkodás kifejlesztésében elhatározó szerepet játszott.

KOLOZSVÁRI G. EMIL

¹ Iorga: Sămănătorul. IV. 177—9.

² Iorga: Istoria L. R. C. II. 56.

³ Iorga: Doctrina Nationalista c. munkában számtalan helyen előforduló kifejezés.